

**ENGELSİZ
BİR ÜNİVERSİTE İÇİN
TESPİT VE ÖNERİLER
EL KİTABI**

ENGELSİZ BİR ÜNİVERSİTE İÇİN
TESPİT VE ÖNERİLER
EL KİTABI

Eğitimde Görme Engelliler Derneği

Hazırlayanlar

Engelli Üniversite Öğrencileri İnisiyatifi Proje Katılımcıları
Eğitimde Görme Engelliler Derneği Yönetim Kurulu Başkanı
Emre Taşgın

Engelli Üniversite Öğrencileri İnisiyatifi Proje Koordinatörü
Meltem Gizem Şatır

İnfoğrafikler ve kapak tasarım

Uğur Kocager

Tasarım

Ceket Medya
Paris Cad. No:9 D:1 Kavaklıdere/ANKARA
www.ceketmedya.com
info@ceketmedya.com

Baskı

Şen Matbaa
Özveren Sokağı 25/B
Demirtepe/ANKARA

Birinci Baskı: Ankara, 2017

Bu kitap parayla satılmaz.

Bu yayın Sabancı Vakfı Hibe Programı kapsamında hazırlanmıştır.
Bu belgenin içeriğinden sadece Eğitimde Görme Engelliler Derneği
sorumludur ve bu içerik herhangi bir şekilde Sabancı Vakfı'nın görüş veya
tutumunu yansıtmaz.

SUNUŞ

Eğitimde G3rme Engelliler Derneği, bir grup 3niversite 3đrencisinin eğitim hayatında karşılaştığı g3cl3klere birbiriyle paylaşarak ortak c3z3m arayışında bulunmak için kurduğu online bir platformun farklı Őehirlerde yaşayan 3yelerinin bir araya getirdiği t3zel bir kuruluş. 4 Yılı aşkın bir s3redir faaliyet y3r3ten derneğimiz, zaman ilerledikçe t3m engel gruplarıyla birlikte hareket etme deneyimini geliştirdi; “herkes için evrensel tasarım” ilkesi, çalışmalarının temelini oluşturdu.

Derneğimiz, genç bir ekip tarafından kurulmasının ve 3yelerinin b3y3k çoğunluğunun 3niversite 3đrencilerinden oluşmasının da etkisiyle, 3niversitelerde yaşanan erişilebilirlik sorunlarını daima g3ndeminin en 3st sıralarında tuttu. Hem bireysel m3cadelelerin sınırlı etki yaratması, hem de kişilerin kendisini geliştirmek için harcayacağı zamanı fırsat eşitliğini sağlamak için m3cadele etmeye vakfetmesi nedeniyle oluşan yıpranmanın etkisi, bizleri bu alanda çalışmaya iten etkenlerdi. “Engelliler řu b3l3mde başarılı olabilir, řu b3l3mde başarılı olamaz” kalıbını yıkıp, “bu b3l3m engelliler için ne gibi y3ntemlerle erişilebilir hale getirilebilir” d3ř3ncesini yaygınlaştırmaktı hedefimiz. Tam da bu nedenle, 2014-2015 eğitim-3đretim yılına girmeden 3nce, Sabancı Vakfı Hibe Programları tarafından desteklenen ve Engelsiz ODT3 Topluluğu ile ortak olarak tasarladığımız Engelli 3niversite 3đrencileri İnişiyatifi Projesi’ni uygulamaya başladık. Amacımız; sahip olduğu hakların bilincinde olan engelli 3niversite 3đrencilerinin karşılaştığı g3cl3klere c3z3m ararken sistemli ve kolektif biçimde savunuculuk stratejileri geliştirmesini sağlamaktı. B3ylelikle proje katılımcıları hem haklarını nasıl arayacağını 3ğrenecek, hem de ekip çalışmasıyla hareket etmenin bireysel m3cadeleden daha etkili olduğunu fark edecekti. 2014-2015 eğitim-3đretim d3neminde başlayan ve 2016-2017 d3nemi sonuna kadar aralıksız olarak devam eden projemize, farklı engel gruplarından ve 3lkemizin çeşitli 3niversitelerinden yaklaşık 50 engelli 3đrenci katıldı. Katılımcılarımız hem 3niversitelerinde erişilebilirlik adına geliştirilen politikalara etkide bulundu, hem de oluşturulan çalışma gruplarında veri toplayarak 3 kapsamlı yayının oluşmasını sağladı. 2014-2015 eğitim-3đretim yılı sonunda yayımladığımız “3NİVERSİTELERDE ENGELLİLERE Y3NELİK ERİŞİLEBİLİRLİK HUSUSUNDA MEVCUT DURUM ANALİZİ: 2014-2015” adlı kitabımız, 3niversitelerde engelli 3đrenci birimlerinin kurulmasının ardından ne t3r d3zenlemeler yapıldığı hususunda, bir sivil toplum kuruluşunun araştırmalarını içermesi ve bu alanda ilk olma 3zelliği taşıması nedeniyle 3nem arz etmekteydi. Bir sonraki eğitim-3đretim yılının sonunda yayınladığımız “3NİVERSİTELERDE ENGELLİLERE Y3NELİK ERİŞİLEBİLİRLİK HUSUSUNDA MEVCUT DURUM ANALİZİ: 2015-2016” adlı ikinci kitapta ise daha spesifik konulara yer verilmiş; yabancı

dil öğrenimi, açık öğretim sisteminde yaşanan sorunlar, öğrenci topluluklarının engelsiz üniversite çalışmalarına etkisi gibi konulara ayrılmıştı. Projemizin son yılında yayımladığımız bu el kitabında ise, 3 yıl boyunca yaptığımız yerel ve ulusal çalışmalar sonunda elde ettiğimiz tespitlerden yola çıkarak, bir üniversitenin “engelsiz” olarak nitelendirilebilmesi için nelere dikkat etmesi gerektiğini ortaya koymaya çalıştık. Bunu yaparken, önceki yıllardan farklı olarak infografiklere yer vermek suretiyle herkesin ihtiyaç duyduğunda kullanabileceği bir “el kitabı” formatı oluşturmak istedik. Esasen bu kitap, 3 yıl boyunca katılımcılarımızın hem yerelde kendi üniversitelerinde, hem de oluşturulan çalışma gruplarında elde ettiği tespitlere dayanıyor. Bu nedenle bu yayın, engelsiz bir üniversitenin kısa, orta ve uzun vadede nasıl oluşabileceğini öğrenci gözünden ele alıyor.

Kitabımız 3 ana bölümden oluşuyor. 1. bölümde; Yükseköğretim Kurulu tarafından yayınlanan üniversite öğrenimi gören engelli öğrencilerin dağılımına ilişkin istatistiklere yer verildi. Bu bölüme yer vermekteki gayemiz, üniversite öğrenimi gören engelli öğrencilerin toplam öğrenciler arasındaki yerine dikkat çekmek ve geliştirilecek çalışmalar belirlenirken hedef kitlemizin kimleri kapsadığını ortaya koymak. 2. bölümde mekânsal erişilebilirlik bakımından üniversitelerimizin hangi noktada olduğuna; 3. bölümde ise akademik bakımdan ne gibi tedbirlerin alınabileceğine dair tespit ve önerilerimize yer verildi

Bu kitap; önceki yayınlarımız ile birlikte değerlendirildiğinde, engelli öğrenci birimi yetkililerinin, araştırmacıların, sivil toplum kuruluşlarının ve konuya ilgi duyan tüm kesimlerin yararlanabileceği, görsellerle ve infografiklerle zenginleştirilmiş, hepsinden de önemlisi, sorunu yaşayan kesimin, yani üniversite öğrenimi gören öğrencilerin görüşlerini yansıtan bir kaynak niteliği taşımaktadır. Yayınımız, engelsiz üniversite hayalimizin gerçekleşmesine bir nebze de olsa katkı sağlarsa, amacına ulaşmış olacaktır.

Sayıları değiştirmek, sayıları gerçek yapmak bizim elimizde,

Farklı bir kampüs kurgulayabiliriz birlikte...

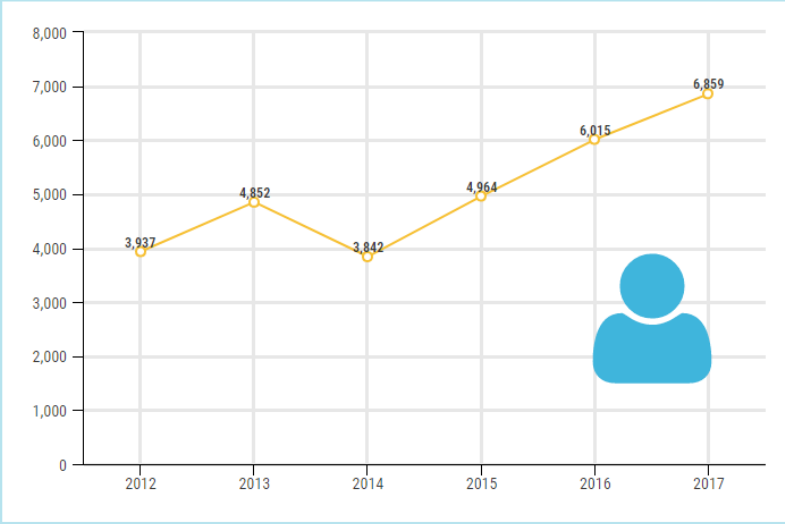
Emre Taşgın,
Eğitimde Görme Engelliler Derneği Başkanı

**YÜKSEKÖĞRETİM KURULU
TARAFINDAN YAYINLANAN
ÜNİVERSİTE ÖĞRENİMİ GÖREN
ENGELLİ ÖĞRENCİLERİN
DAĞILIMINA İLİŞKİN İSTATİSTİKLER**

Üniversiteye Giriş Sınavlarına Başvuran Engelli Öğrenci Sayıları

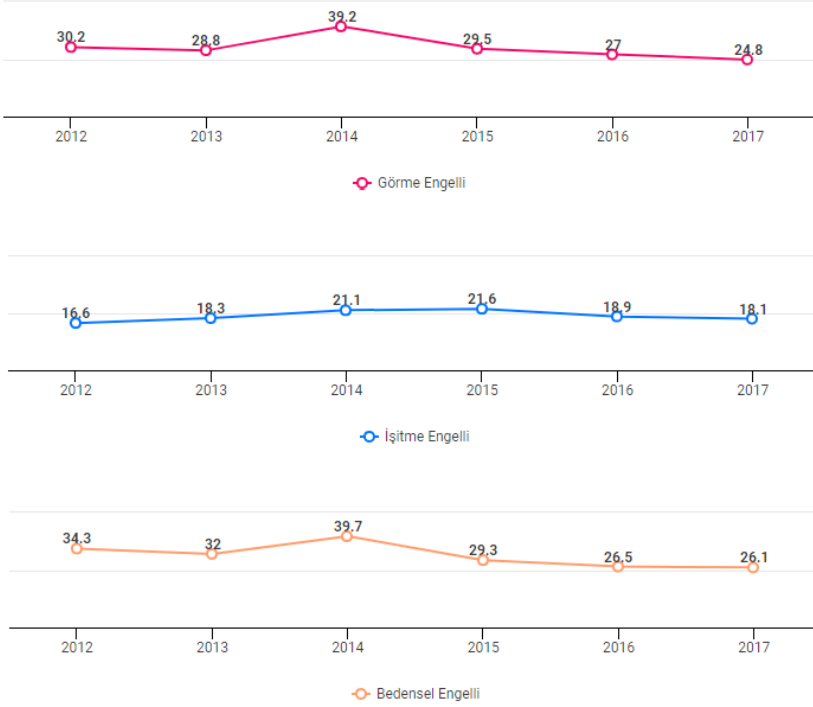
YÖK Verilerine Göre.

2012 ve 2014 yılı verilerinin dalgalanmaları hariç her yıl üniversiteye giriş sınavlarına başvuran engelli öğrencilerin sayılarında artış gözlemlenmektedir. Gelişen teknolojilerin, akademik ve mekansal erişebilirliğin yaygınlaşması sonucunda her yıl üniversiteye giriş sınavlarına daha çok engelli aday başvurabilecektir.

Üniversite Sınavına Başvuru Yapan Öğrencilerin Oranı

YÖK verilerine göre.

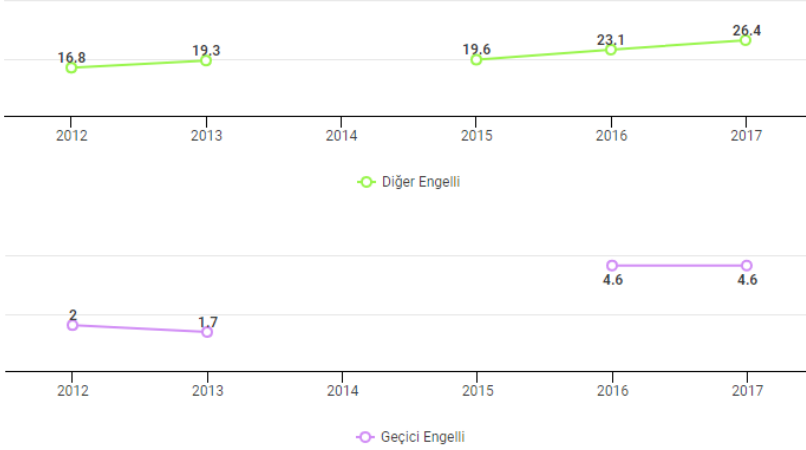
Grafikte 2012-2017 yılları arasında Görme Engelli, İşitme Engelli, Bedensel Engelli öğrencilerin sınavlara başvuru yapma yüzdelik sayı oranlarında ufak dalgalanmalar görülmektedir.

İşitme Engelli öğrencilerin oranının diğer engelli gruplarına göre düşük olmasının nedeninin eğitim hayatları sırasında akademik erişim konusunda yaşadıkları sorunlardan kaynaklı olduğu bilinmektedir.

Üniversite Sınavına Başvuru Yapan Öğrencilerin Oranı

YÖK verilerine göre.

Diğer Engel gruplarının üniversiteye başvuru oranlarının her yıl arttığı gözlemlenmiştir. Diğer Engel gruplarına yönelik 2014 yılı için veri bulunmamaktadır.

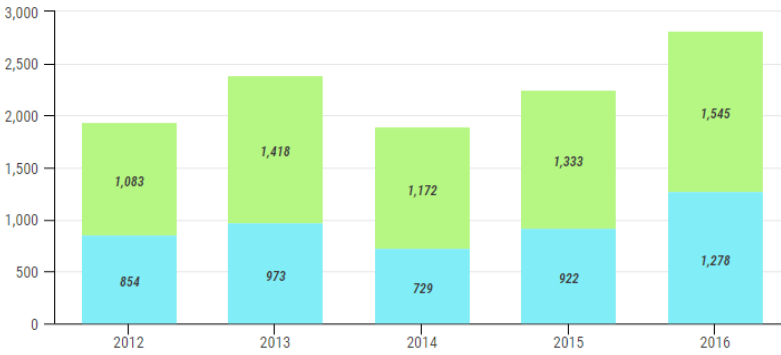
Geçici Engel gruplarının 2013'te 2012 verilerine göre başvuru oranının çok az düşmüş olsa da 2016 ve 2017 yılları içinde artış gözlemlenmiştir.

Geçici Engel gruplarına yönelik 2014-2015 yılları için veri bulunmamaktadır.

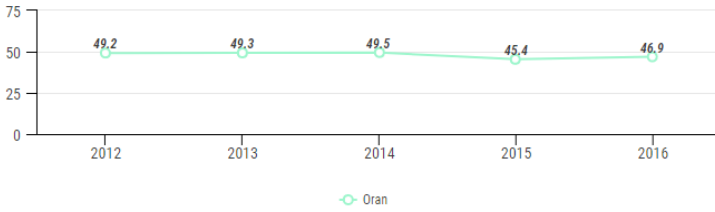

Üniversiteye Yerleşen Engelli Öğrenci Sayıları ve Oranları

Üniversiteye Yerleşen Engelli Öğrenci Sayıları

Üniversiteye Yerleşen Engelli Öğrenci Oranı

YÖK verilerine göre.

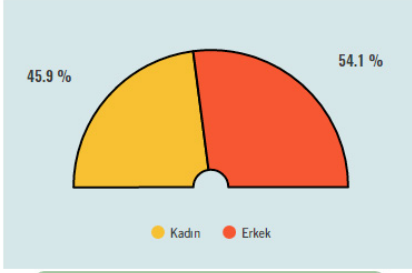
Not: Grafikte yeşil sütunlar önlisans, maviler ise lisansı temsil etmektedir.

Engelli öğrencilerin eğitim hayatlarında hem akademik hem de mekansal anlamda yaşadıkları sorunlardan ötürü lisans programlarına yeterince yerleşemedikleri gözlemlenmektedir.

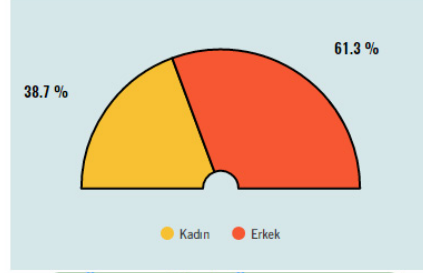
Yüzdeler grafikinde ise 2012-2016 yılları arasında üniversiteye yerleşen engelli öğrenci oranlarında küçük dalgalanmalar görülmektedir. Bu sayıların değişmesi engellilik alanında hak temelli yaklaşımın bütün eğitim kurumlarına yayılmasıyla olabilecektir.

Engelli Öğrencilerin Üniversitelerde Cinsiyete Göre Dağılımı

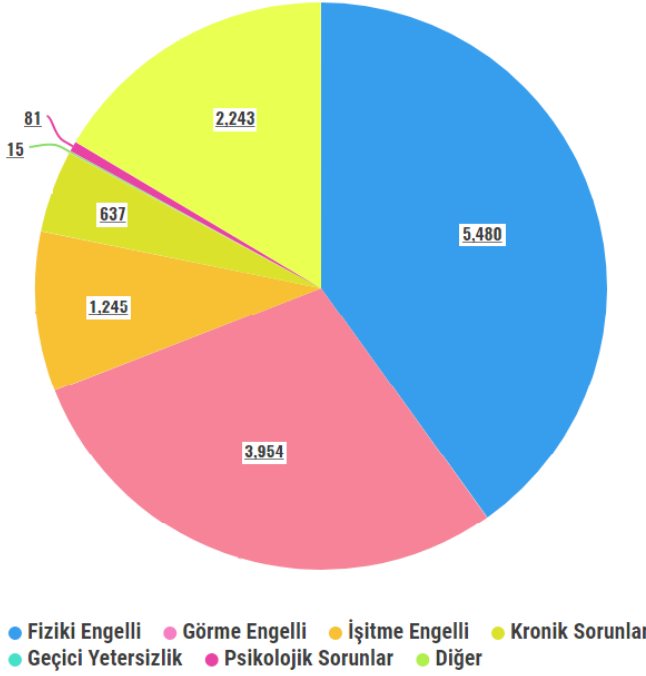
Üniversitelerde Öğrenim Gören Öğrencilerin Cinsiyete Göre Dağılımı

Üniversitelerde Öğrenim Gören Engelli Öğrencilerin Cinsiyete Göre Dağılımı

Engelli kadın öğrencilerin oranı toplam kadın öğrencilerin oranı ile mukayese edildiğinde %7 daha düşüktür.

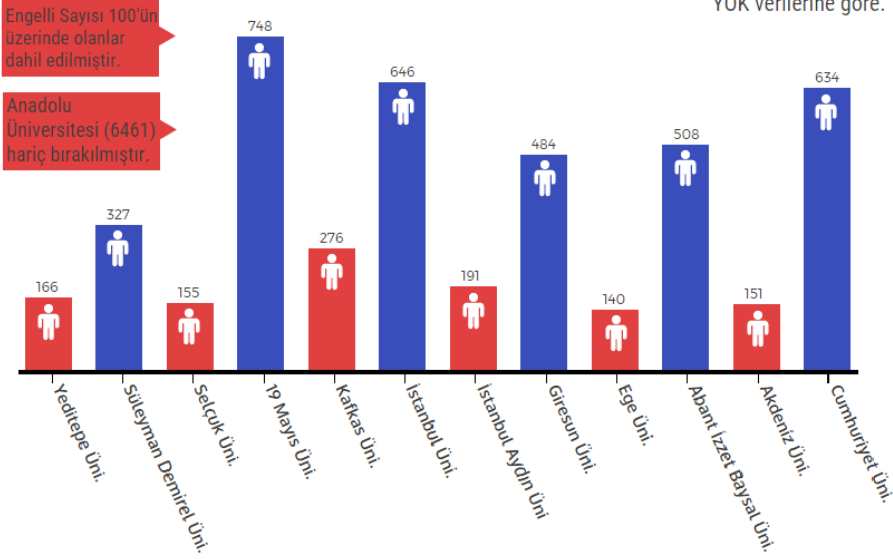
Yükseköğretimde Engelli Öğrenciler

YÖK verilerine göre

Üniversitelere Göre Engelli Öğrencilerin Dağılımı

YÖK verilerine göre.

Not: Üniversitelerin “Örgün Eğitimde” öğretim gören öğrencilerinin verileri ele alınmıştır.

**MEKÂNSAL
ERİŞİLEBİLİRLİK
BAKIMINDAN
ÜNİVERSİTELERİMİZ**

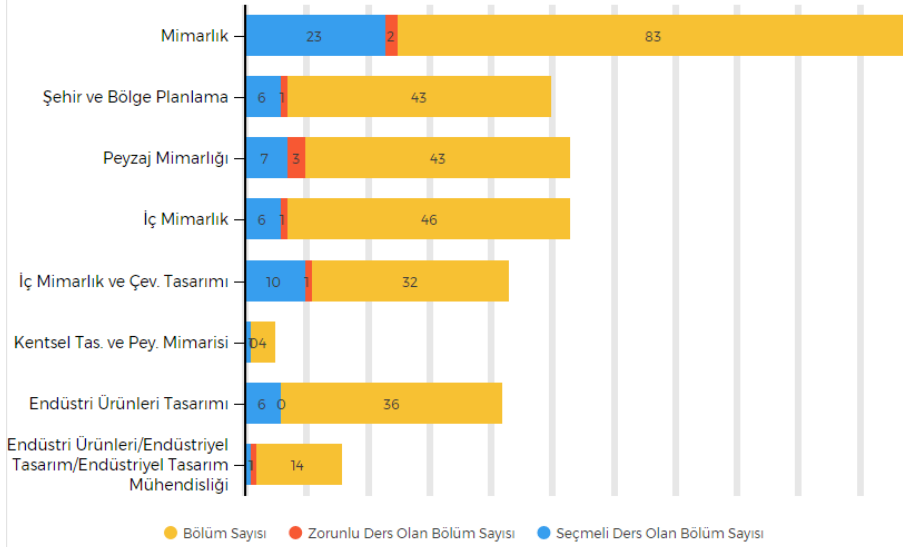
Üniversite Müfredatında Erişebilirlik

Erişebilirlik ve herkes için tasarım konularına söz konusu bölüm müfredatlarında yeterince yer verilmediği,

Erişebilirlik ve herkes için tasarım konularının zorunlu ders olmaktan ziyade daha çok seçmeli ders olarak verildiği,

Müfredatlarında erişebilirlik konusuna hiç yer vermeyen bölümlerin çok sayıda olduğu sonucuna varılmıştır.

Üniversitelerde İdari ve Eğitim Hizmetlerinin Sunulduğu Bina Sayısı ve Erişilebilirlik İmkânları

İdari ve Eğitim Hizmetlerinin Sunulduğu Bina Sayısı	2527	100 üniversite cevap vermiştir
Engellilerin Erişebilirliği Açısından İnceleme Yapılan Bina Sayısı	1966	92 üniversite cevap vermiştir
Çok Katlı Bina Sayısı	1917	97 üniversite cevap vermiştir
Görme Engelliler İçin Hissedilebilir Zemin Bulunan Bina Sayısı	105	93 üniversite cevap vermiştir
Asansör Bulunan Bina Sayısı	1086	103 üniversite cevap vermiştir
Sesli Uyarı Sistemi Bulunan Asansör Sayısı	302	92 üniversite cevap vermiştir
Girişinde Rampa Bulunan Bina Sayısı	1411	103 üniversite cevap vermiştir
Engelli Tuvaleti Bulunan Bina Sayısı	1241	97 üniversite cevap vermiştir
İndüksiyon İyi Duyuma Sistemi Kurulu Bina Sayısı	11	103 üniversite cevap vermiştir

Bilgi Edinme Başvurularına Göre 2014-2015
Eğitim ve Öğretim Yılı Verileri

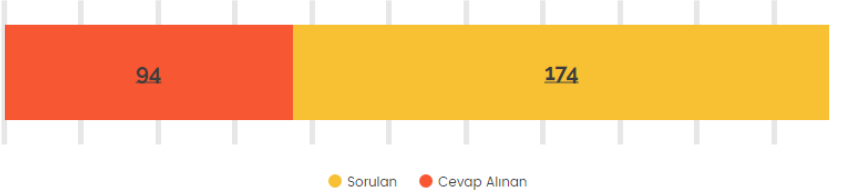
Bilgi Edinme Başvurularına Göre 2014-2015 Eğitim ve Öğretim Yılı Verileri

Yerleşke Dış Alanlarının Erişilebilirliğine Yönelik Düzenlemeler

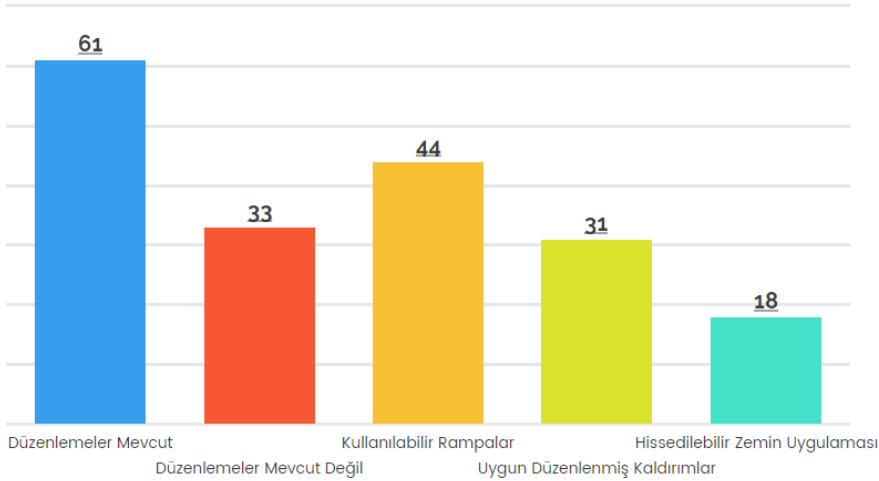

Yerleşkenin dış mekan erişilebilirliği incelendiğinde, görme engelliler için kılavuz çizgi, ortopedik engelli öğrenciler için uygun düzenlenmiş kaldırımlar ve rampalar gibi uyarlamalar bulunmakta mıdır?

Sorulan ve Cevap Alınan Üniversite Sayıları

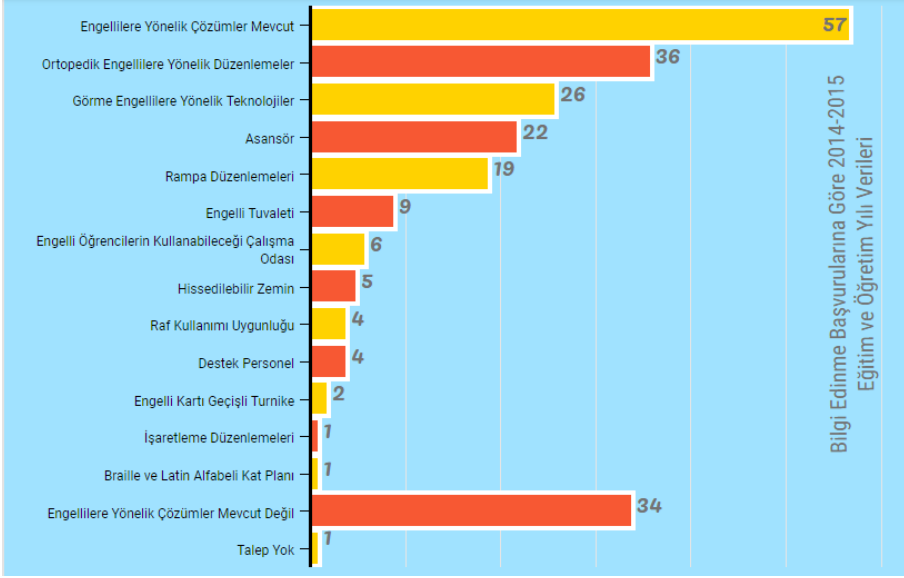
Cevaplar

KÜTÜPHANELERDE Fiziki ve Bilgiye Erişim Düzenlemeleri

Üniversite kütüphanesinde fiziki ve bilgiye erişim
olmak üzere engelli öğrenciler için hangi
düzenlemeler bulunmaktadır?

**AKADEMİK BAKIM DAN
ALINABİLİNECEK
TEDBİRLERE DAİR
TESPİT VE ÖNERİLER**

ENGELLİ ÖĞRENCİ BİRİMİ

Engelli Öğrenci Birimi; üniversitesindeki engelli bir öğrencinin eğitim, öğretim, sosyal hayat, barınma, gibi ihtiyaçlarına cevap vermeyi amaçlar.

Üniversitelerimizdeki engelli öğrenci birimlerinin asıl görevi; engelli öğrencinin, engelli olmayanlarla eşit şekilde üniversite eğitiminden yararlanabilmesi için gerekli düzenlemeleri yapmak ve öğrencinin mevzuatla güvence altına alınmış hakkını savunmaktır.

1

3

2

Engelli öğrencilerin birim faaliyetlerinin karar alma ve organizasyon sürecinde etkin olarak bulunmaları mümkün kılınmalı ve engelli öğrenci birimlerine ait güncel bilgiler ile gerçekleştirilen faaliyetlerin bulunduğu güncel internet siteleri kurulmalıdır.

Üniversitelerde kurulan engelli öğrenci birimlerinde: engellilik alanında katkı sunabilecek engelli personel bu birimlerde görevlendirilmelidir.
Halen rektörlüğe bağlanmayan birimler tespit edilerek gerekli düzenlemenin yapılması sağlanmalı, ayrıca rektörlüğe bağlı olan birçok engelli öğrenci biriminin özel bir bütçesi olmadığı tespit edildiğinden bu husus çözüme kavuşturulmalıdır.

AKADEMİK KAYNAKLARA ERİŞİM HAKKINDA ÇÖZÜM ÖNERİLERİ

Engelli öğrencilerin engel gruplarına göre ders takibinde yaşadığı güçlüklerin giderilmesine yönelik, birim koordinasyonunda, engelli öğrenci ve akademik personel ile istişarelerde bulunularak gerekli uyarlamalar sağlanmalıdır.

1

2

3

Ayrıca kütüphane ve laboratuvarların engelli öğrencilerin erişimine uygun hale getirilebilmesi için daha fazla özen gösterilmeli, yapılacak düzenleme "herkes için evrensel tasarım" ilkesi doğrultusunda gerçekleştirilmelidir.

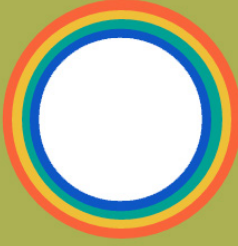
Engelli öğrencilerin öğrenim gördüğü bölümle ilintili olarak hangi düzenlemelere ve destek teknolojilerine ihtiyaç duyduğu konuyla ilgili erişilebilirlik uzmanlarından da destek alınarak tespit edilmeli, henüz üniversitede bulunmayan bir uyarlamanın nasıl sağlanabileceği araştırılarak gerekli ortam oluşturulmalıdır.

AKADEMİK KAYNAKLARA ERİŞİM HAKKINDA ÇÖZÜM ÖNERİLERİ

1 Akademik yeterlikten eksik bırakılmamak için ders muafiyetleri yerine "gelişen program ve teknik kullanılarak engelli öğrencilerin erişimine yönelik uyarlanması" hususunda da yeterli adımların atılması gerekmektedir.

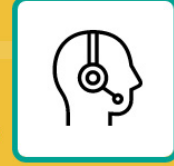
2 Ülkemizde ve dünyada muafiyet talep edilen derslerle ilgili hangi düzenlemelerin yapıldığı araştırılarak uyarlanması gerekmektedir.

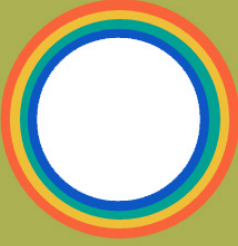
Açıköğretim ve Uzaktan Eğitim Fakülteleri Erişebilirlik

Sınavlar hem görme engelli adaylar için hem işitme engelli adaylar için erişebilir olmalı.

- Sınavlar engelli öğrencinin ikametgahına yakın olmalı, mekansal olarak erişilebilir olmalı.
- w3 erişilebilirlik kriterleri göz önüne alınmalı.
- Görme engelliler için görevlendirilen okuyucu okuma kuralları bilgisine sahip olmalı, muaf tutulan sorularla ilgili bilgilendirme yapılmalı.
- İşitme engelli bireyler için sade bir dile sınavlar oluşturulmalı, birey talep ediyor ise işaret dili tercümanı görevlendirilmeli.
- Online ortamdaki sınavların sistem alt yapısı erişilebilirlik standartlarına göre tasarlanmalı.

Bazı açık öğretim fakülteleri ve uzaktan eğitim merkezlerinde kimi dersler yüz yüze sınıf ortamında verilmektedir. Bu dersliklerin bulunduğu mekanlarda rampa, asansör, yönlendirici, hissedilebilir zemin, indüksiyon sistemi vs gerekli düzenlemelerin bulunmasına, işitme engelli öğrencilerin talepte bulunmasına yönelik işaret dili tercümanlarının görevlendirilmesine özen gösterilmeli.

Açıköğretim ve Uzaktan Eğitim Fakülteleri Erişebilirlik

Açık öğretim fakülteleri ve uzaktan eğitim merkezlerinde engelli öğrencilere yönelik birim oluşturulmalı ve bu birimler engelli öğrencilerin ihtiyaçlarını saptayıp çözüm önerileri geliştirmeli.

İnternet üzerinden öğrencilerin kullanımına sunulan eğitim materyalleri (kitap, video vs.) görme engellilerin kullandığı ekran okuyucu yazılımlarına uyum göstermeli, işitme engellilere yönelik videolarda işaret dili ve alt yazı kullanılmalı kitaplar ise sadeleştirilmeli.

Görme Engellilere Yönelik Destek Teknolojileri

Görme engelli öğrencilere yönelik üniversitelerde bulunan destek teknolojileri arasında ekran okuyucu yazılım yüklü bilgisayar bulunanların oranı %42, bütüç yüklü bilgisayar bulunanların oranı %28.9, Braille yazıcı bulunanların oranı %24.6, sesli okuma kabini bulunanların oranı %18.8, Braille ekran ve elektronik bütüç bulunanların oranı %11.5 ve piaf (şekil kabartma makinesi) bulunanların oranı %5.7'dir.

Görme Engellilere Yönelik Destek Teknolojileri

Üniversitelerde görme engelli öğrencilere yönelik destek teknolojileri arasında en fazla basılı kaynakları elektronik hale dönüştürmeye yarayan tarayıcıların %46.3 oranında bulunduğu görülmektedir. Ancak bu şekilde elektronik hale dönüştürülen kaynakların OCR teknolojisi yoluyla erişilebilir hale getirilmesini sağlayan yazılımlar sadece %30.4 oranında mevcuttur.

İşitme Engellilere Yönelik Ders Kaynaklarına Erişim

İşitme engelli öğrencilerin öğrenim gördüğü bölümlerde işaret dili bilen akademisyenlerin bulunduğunu söyleyen üniversite sayısı 11, işitme engelli öğrencinin öğrenimi sırasında destek alabileceği profesyonel işaret dili tercümanı bulunduran üniversite sayısı ise 5 olarak ortaya çıkmaktadır. Her işitme engelli öğrencinin işaret dili bildiği ya da işaret dili tercümanına ihtiyaç duyduğu gibi bir durum söz konusu olmasa da, bu ihtiyacı karşılanmayan birçok işitme engelli öğrencinin üniversite yaşamının bitme noktasına geldiği gözlenmektedir.

İşitme Engellilere Yönelik Ders Kaynaklarına Erişim

İşitme engelli öğrenciler için destek teknolojilerinin üniversitelerde 2015-2016 yılları arasındaki durumu

69 üniversite arasında indüksiyon döngü sistemi bulunan üniversite sayısı 3, FM sistemi mevcut olan üniversite sayısı ise 2.

★ Üniversitelerin İngilizce hazırlık bölümlerinde eğitim veren öğretmenlerin engelli algılarına yönelik çözüm önerileri

1

Üniversitelerin engelli öğrenci birimleri, akademik personele kendisini tanıtmalı, onlara öğrencinin sorununu çözme noktasında güçlü bir işbirliği kurmalıdır.

3

Akademik personellerin engellilik hakkında daha fazla farkındalık sahibi olmaları gerekmektedir.

2

Akademik personel, öğretmen ve engelli öğrenci arasında istişarelerde bulunularak dönem boyunca izlenmesi gereken yöntemler belirlenmelidir.

4

Yabancı dil öğrenmenin bir engelli öğrenci için imkânsız olmadığı ve yalnızca kişinin bireysel farklılığına göre bazı yöntemlerin geliştirilmesi gerektiği bakış açısıyla hareket edilmeli, bu konuda diğer üniversitelerde temasa geçilmeli ve uluslararası alandaki iyi uygulamalar araştırılarak uyarlanmalıdır.

